

Stichting Oudchristelijke Studiën

Verslag najaarsvergadering
zaterdag 10 oktober 2020

Aanwezig: Berghuis, Bouwman, Burggraaf, Dijkstra, Geljon, Geurtsen, Van Loon, Oosterhuis-Den Otter, Van Reisen, Rose, Roukema, Rouwhorst, Staat, Tevel, Troost, Vos, Witkamp.

In de ochtend sprak dr. **Marian Geurtsen** over *Het begrip reinheid bij Origenes en Dionysius van Alexandrië*

Al vroeg in de geschiedenis van de kerk werd vrouwen toegang tot heilige ruimten en ambten ontzegd wegens onreinheid. Het oudste testimonium hiervoor is een brief van Dionysius van Alexandrië (ong. 230-264) ten tijde van zijn episcopaat (vanaf 248) aan een ons verder onbekende Basilides, overgeleverd in vroegmiddeleeuwse *canones*. Onreinheidsbepalingen gaan in de kern terug op het Oude Testament (m.n. Leviticus 12 en 15), waar de nadruk ligt op het gevaar, niet de slechtheid, van onreinheid op het gebied van dood, seksualiteit, voedsel en ziekte. Er wordt hier slechts marginaal onderscheid gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke onreinheid. Na de menstruatie is geen reiniging nodig. Op enig moment in het vroege christendom gaan sommigen hier echter anders over denken. Een tegengeluid is er ook: de *Didascalia apostolorum* presenteert de reiniging van de doop als absoluut (m.u.v. overspeligheid) en onomkeerbaar. Een interessant aspect van de discussie betreft de verwijzingen naar de geschiedenis van de bloedvloeiende vrouw, die weliswaar nergens in de evangeliën onrein wordt genoemd, maar wel al vroeg in de exegetische traditie zo wordt gezien (de *Didascalia apostolorum* vormt opnieuw een uitzondering). Origenes, de leermeester van Dionysius, ziet kwalen aan het lichaam als uiting van geestelijke onreinheid en stelt dat de vrouw enkel de zoom van Jezus' kleding aanraakte (en niet Jezus zelf) omdat ze niet rein was (*hom. in Lev. 4,8*). Seksualiteit wordt al vroeg als tegengesteld aan het goddelijke gezien: wanneer je seksuele onreinheid niet kunt beheersen (hier verschilt de menstruatie van, bijvoorbeeld, een mannelijke onvrijwillige zaadlozing) dien je daar van weg te blijven. Door deze visie was er voor vrouwen in de kerk minder plaats.

Na de interessante lezing richtte de discussie zich onder meer op de christelijke rigiditeit t.a.v. seksuele reinheidswetten (bijvoorbeeld in vergelijking met de vrijer geïnterpreteerde voedselwetten) en de praktische kanten van menstruatie in de oudheid (waar weinig over bekend is).

Na de pauze werden twee mooie **in memoriams** uitgesproken voor de leden die ons in de afgelopen periode zijn ontvallen, te weten Arie Akkermans (herdacht door Hans van Reisen) en Henk van Vreeswijk (herdacht door Gerard Rouwhorst).

De middaglezing werd verzorgd dr. **Hans van Loon** die sprak over *Cyrrillus van Alexandriës hermeneutiek van het Oude Testament*.

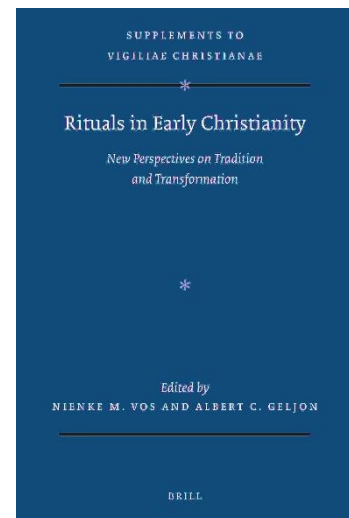
Tijdens zijn episcopaat (412-444) stuurde Cyrillus ieder jaar een zogenaamde "feestbrief" naar kerkelijke ambtsdragers met daarin de data van de heilige feesten. Deze feestbrieven groeiden uit tot traktaten, zo ook Cyrillus' *De adoratione et cultu in spiritu et veritate*. Hierin onderscheidt hij twee lijnen in de omgang met het Oude Testament in het Nieuwe. Ten eerste stelt hij dat het jodendom heeft afgedaan (dit doet denken aan de vervangingstheologie). Ten tweede erkent hij ook de waarde van het jodendom, maar betoogt hij dat de joden (met hun letterlijke interpretatie) te weinig inzicht hadden. Cyrillus licht deze geestelijke interpretatie (of te wel het mysterie van Christus, namelijk de aanbidding in Geest en Waarheid, naar Johannes 4,23) toe. Hij kent aan de joodse wetten een universele betekenis toe. Cyrillus' uitleg is hierbij eerder typologisch (waarbij een typos voor één NT figuur/gebeurtenis/fenomeen staat) dan allegorisch (geïnterpreteerd als een uitleg waarin meerdere elementen uit een verhaal worden geherinterpreteerd). De joden zijn gebleven bij de "schaduw" en het type en niet tot Christus gekomen. In 414 liet Cyrillus de joden uit Alexandrië verdrijven na een incident. Al spreekt hij er niet over in zijn eigen werk, in de periode daarna lijkt hij negatiever te staan tegenover de joden, zonder evenwel de hoop voor hen op te geven. Hoewel Cyrillus zich al met al vooral negatief uitliet over de joden uit het verleden, is het de vraag of dat voor zijn publiek ook altijd duidelijk was. Overigens zag Cyrillus ook bij de joden in het verleden wel een ontwikkeling: zo zagen de profeten meer van Christus (getuige hun door Cyrillus christologisch uitgelegde profetieën) dan Mozes en zijn tijdgenoten. Voor de kritiek op de joden vond Cyrillus bij de profeten uiteraard de nodige voorbeelden.

Bestuursmededelingen

- ✚ Klazina Staat vervangt Liesbeth Mooij als bestuurslid. We zullen hier de volgende vergadering nog bij stilstaan.
- ✚ Hoewel de afgelopen jaren niet in de positie werd voorzien, is de functie van vice-voorzitter statutair verplicht. Paula Rose zal deze taak op zich nemen en Nienke Vos vervangen wanneer zij verhinderd is.
- ✚ Arie Akkermans heeft de Stichting een legaat nagelaten van €1000,-.
- ✚ Op 6 november organiseert het CSEC een online symposium m.m.v. o.a. Enrique Eguiarte en Karla Pollmann. Zie voor meer informatie:

<https://www.tilburguniversity.edu/nl/onderzoek/instituten-en-researchgroepen/csec>.

- ✚ **Leden worden opgeroepen zich aan te melden voor de kascommissie.** De bedoeling is dat twee niet-bestuursleden jaarlijks toezien op de verantwoording van in- en uitgaven door de secretaris. Dit kan bij de secretaris aan huis, in Hulsberg (de reiskosten worden uiteraard vergoed) of eventueel bij de volgende vergadering. U kunt zich aanmelden bij de secretaris.
- ✚ Zoals al eerder aangekondigd zal het volgende lustrumcongres met als thema *Job in het vroege christendom* worden gehouden op 24-25 september 2021 in Driebergen. Het programma is (nagenoeg) rond. De leden zullen rond half december worden geïnformeerd over practicalia en inschrijving.
- ✚ De online database voor het opzoeken van (de bibliografische gegevens van) Nederlandse vertalingen van Latijnse patristieke teksten is met data gevuld. Hij wordt nu nagelopen op fouten en omissies. Leden zijn van harte uitgenodigd om een kijkje te nemen op www.oudchristelijkstudien.nl/zoek.vertalingen en verbeteringen door te geven aan de secretaris. Ook aanvullingen van recente publicaties die niet bij gangbare uitgeverijen zijn verschenen, of vertalingen in tijdschriftartikelen anders dan *Amphora*, *Hermeneus* of *Lampas* zijn zeer welkom! Na controle van de database zal ruchtbaarheid aan het bestaan ervan worden gegeven buiten eigen kring.
- ✚ Leden kunnen nieuwe publicaties (boeken en boekdelen) indien gewenst aanmelden bij de secretaris, die ze (gedurende ongeveer een half jaar) op de website zal opnemen. Zie: <https://www.oudchristelijkstudien.nl/van leden>.
- ✚ De bundel van het vorige lustrumcongres, *Rituals in Early Christianity*, is op 15 oktober verschenen bij Brill. Zie <https://brill.com/view/title/59006>.

Uitgaven

Op de boekentafel lagen vier nieuwe uitgaven:

- ✚ Berghuis, F. *Divine Descent: Rhetoric, Linguistics and Philosophical Theology in Origen, Contra Celsum 4.1-22*. Dissertatie.
- ✚ Dijkstra, R (red.). 2020. *The Early Reception and Appropriation of the Apostle Peter (60-800). The Anchors of the Fisherman*. Euhormos 1. Leiden/Boston: Brill. Vrij toegankelijk via <https://brill.com/view/title/54775>.
- ✚ Geljon, A.C. 2020. *Philo van Alexandrië. De schepping van de wereld. Ingeleid, vertaald en toegelicht door Albert-Kees Geljon*. Eindhoven: Damon.
- ✚ Van Neer, J. e.a. 2002. *Over de psalmen. Uitweidingen 110-117 [Enarrationes in Psalmos] / Aurelius Augustinus; ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien door Joost van Neer, Martijn Schrama O.S.A. en Anke Tigchelaar*. Eindhoven/Utrecht: Damon/ Augustijns Instituut.

Daarnaast verscheen onlangs ook:

- ✚ Hupsch, P.H. 2021. *The Glory of the Spirit in Gregory of Nyssa's Adversus Macedonianos. Commentary and Systematic-Theological Synthesis*. Vigiliae Christianae Supplements 163. Leiden/Boston: Brill.

Komende vergaderingen

De volgende vergadering staat gepland voor **13 maart 2021**. De reguliere vergadering daarna vervalt in verband met het lustrumcongres op 24-25 september 2021 (zie boven).

Hartelijke groet,

Roald Dijkstra (secretaris)

Contact: roald.dijkstra@kuleuven.be / 06-20534884

Dit verslag is ook te vinden op <https://www.oudchristelijkstudien.nl/>.